

DET VÄNLIGA FÖNSTRET

I en jämn ström rinner - för att använda ett alltför fridsamt uttryck - de svenska bilarna genom Danmark, oftast på väg mot kontinenten. Att de haft bråttom förstår man av de talrika klagomålen över alltför höga hastigheter för en del år sen. Nu kan ingen anmälan göras för den sakens skull. Fartbegränsningen har upphävts. Det är av andra skäl man skulle vilja rekommendera en saktare framfart genom systerlandet i söder - helst till fots eller med cykel. För fotvandringar i Köpenhamns omgivning finns särskilda kartor över "de gröna stier", vägslingor i olika väderstreck av ungefär en mils längd. De leder i allmänhet längs små vassbevuxna insjöar, genom kultiverade park- och trädgårds- eller villalandskap, genom bokskogar av imponerande resning utbredda över åsar, vars höjd ger svindelkänslor bland hemmafolket. Men detta är inte mycket för svenskarna och ännu mindre för norrmännen. Man erinrar sig norrmannens replik, när man förevisade Himmelsbjerget: Kallar ni det för ett berg, det kallar vi för ett hål i jorden.

Det är det danska låglandet som har mest att ge oss. Det har sin släktskap med många svenska slättbygder, men har ändå sin särart inte minst genom sin mer ålderdomliga bebyggelse och genom att man inte kommit så långt med rationaliseringen av jordbruket. Det är mycket väl värt att man rör sig sakta och iakttagande genom det, ger sig tid att stanna vid gårdarna, slå sig till ro vid landsvägskanten, och inte minst titta in genom fönsterrutorna. Det är nämligen inget otillåtet här. Tvärtom. Fönstren, ofta små och kvadratiska, är vända mot vandraren på vägen eller trottoaren på ett helt annat sätt än hos oss. De liksom säger "Stanna - se på mej!" Dekoren på fönsterbrädan är inte placerad in mot rummet, utan mot de utanför förbipasserande. När en blomma slagit ut vrider frun i huset ett helt varv på krukans, som ofta är av färgrikt porslin eller fajans, så att alla som går förbi riktigt ska kunna se hur vacker blomman är. Man kan ibland få intrycket att det är ett skyltfönster i en blomsterbutik, eller undra om det är en permanent blomstertävling mellan husen på gatan eller byvägen som pågår. Att det i denna exhibitionism också finns osjälvisk lust att glädja andra, övertygas man om när man börjar se på de många små figurerna som ibland nästan trängs på fönsterbrädan. Man kan här se utsökta prov på den danska porslins- och träsnidarkonsten. En amorin eller en flygfisk svävar på sin tråd, en herde från rokokons tidevarv gör sin chevalereska uppvaktning för sin herdinna i gyllenbrämrad mantilj, en herde av det mer äkta slaget har sin hund och hjord omkring sig, en giraff ser upp mot en duva som fästs vid fönsterlisten. En ängel seglar på en svan över spegelsjön. En ox med försilvrade horn betar bland det friska gräset, som planterats på en plåtbricka. En gubbe, perforerad i huvudet för att kunna släppa fram peppar, myser med sin gumma som har en kork i huvudet. Det är en älskvärd miniatyrvärld i porslin, ibland med något av den andersenska sagans charm, ibland lite banal, ofta mättad med situationskomik. Den vänliga avsikten är inte att ta miste på. Alla figurerna är vända utåt mot de förbipasserande, som om de ville säga å egna och värdfolkets vägnar: "Det är för din skull vi står här!" Detta är ett av skälen varför man inte bör färdas alltför brådstörtat genom de många små städerna och byarna. Det finns fler; Landskapet självt inbjuder genom sina vida utsikter åt alla håll till betraktelse, vilostunder på dikesrenen med ryggstöd mot ett pilträd och maklig vandring från kyrkby till kyrkby. På de små vägarna kommer sällan en bil, på sin höjd en cyklist eller en flakvagn som skramlar fram lastad med de sista foderbetorna som tagits fram ur stukorna eller med något jordbruksredskap. Man kan gå mil över fälten utan att höra en traktor. Hästarna som parvis drar plogen, harven, välten eller radsåningsmaskinen ger

sitt liv åt denna jord., som odlats i årtusenden. Det är klart att det är bekvämare att sitta på en traktor, skyddad för vind och regn, än att behöva gå dagen i ända bakom en häst. Men det är i alla fall något annat att få hålla i ett par tömmar än i en ratt. En häst har man sällskap av på ett annat sätt än av en motor. Man kan tala med den och man tar nog inte miste, när man tycker sig höra något av en kärv vänlig kamratanda också ur de ilska pådrivarropen. Man hör dem också på avstånd och de blandas in i det stora hörspelet som oavblåttligt pågår över landskapet. När man lyssnat en stund uppfattar man ur det ett stycke av den tidlösa dialogen mellan det vilda och det tama, de fria och de vid mänskan bundna varelserna. Man förstår plötsligt det gamla uttrycket " fågelfri ". En sommardag är det fåglarna som är frihetens representanter. Den blå himlen är deras gränslösa rike. De rör sig snabbt och som de behagar dem över de tunga landmassorna. Det är något utmanande och försmädligt gäckande i deras sång och deras skrattande eller kraxande läten, något av samma stolta övermod som i vipans luftakrobatik. Men de tama djuren låter sig inte förbryllas. De är tillfreds som de har det. Det är något belåtet och besuttet i de olika språk varmed de meddelar sig. Hönsens skrockande, ankans snattrande, hundens gläfs, kornas råmanden. De är som ville de säga: " Vi trivs bra där vi är, vi vill inte byta! Tuppens eller kalkonhanens klara trumpetstämmor ger eftertryck i rösternas hemkärlek och besvarar utmaningen från fribrytarna. Tvivlar ni på den saken räcker det att se några minuter på hur energiskt och målmedvetet hönorna sprätter med benen i den lilla jordbiten de har innanför det trånga ståltrådsstängslet.

I landskapet ligger husen och gårdarna inbyggda, nästan inbäddade. Inte som främmande element utan som en del av landskapet självt. Det är låga kritade korsvirkeslängor med fönster och dörrposter vanligen målade i en klar stark blå färg. Det är genom stråtaken, som med åldern blir gräs- och mossbevuxna, och får en patina finare än något ärgat koppartak, de smälter samman med landskapet. Gårdarna är ofta kringbyggda för vindskyddets skull. Ser man in ett slag genom den välvda infartsporten märker man snart att här är det ungefär som det varit under århundraden. Det är inte mycket man märker av mekaniseringen. Vad man ser är sådant som alltid behövs för livets uppehåll: mjölkbordet, vattenhon, vedhögen, här ibland bestående av fint sönderhackat ris, slipstenen, brunnskaret, klädstrecket, vassbuntarna för taket.

På lantkyrkogårdarnas gravvårdar är de vanligaste yrkena: gaardejer och husman. Det sista säger något om det som är nästan varje dansks innersta ambition: att få bo under eget tak. Man förstår det genom att så gott som varje hus, åtminstone när man börjar närma sig städerna, har sitt eget namn. Ur husnamnen skulle man kunna läsa ut mycket om dansk mentalitet och om den stolthet och lycka man känner över att få bo i ett eget hus, om än aldrig så anspråkslöst. Här är några namnexempel: Lille Eje, Lyckebo, Bakkefryd, Solfryd, Lysglimt, La Rose, Landevejshuset, Fredensbo, Virkelyst.

På en plats såg jag i rad tre hus. De hette Åbo, Åhus, Åhöj. Jag tittade efter ån som kunde tänkas ha gett dem deras namn. Efter en stunds letande upptäckte jag ett litet dike som rann genom fälten. Gårdarna kan vara uppkallade efter forna ägare. Ibland kan de få så vackra namn som Ärtelandsgaarden eller Guldager.

På söndagen kom jag fram till en liten medeltidskyrka med den karaktäristiska trappgaveln, i lagom tid till gudstjänsten. Den danska gudstjänsten är rörligare och livfullare än vår. Till detta bidrar textläsningen och ledningen av psalmsången som utföres av klockaren, Degnen, framme i koret eller från mittgången, en predikan av mer berättande art, samt de raska melodierna till psalmer i vilka landskapet, årstiderna och vardagslivet i byar och städer flyttat in på ett helt annat sätt än i våra mer högtidliga och deklamatoriska psalmer. Det var nattvardsgång. Efter gudstjänstens slut gick prästen och prästfrun ner i vapenhuset och tog nattvardsgästerna i hand med orden

” Till Lykke ”. Det var ett hjärtligt ord att ta med från helgedomen ut i vardagen. Man har kallat Danmark för vårt fönster ut i Europa. Det har varit detta kulturellt genom sitt närmre grannskap till kontinenten. Nu är avstånden eliminerade. Men det öppna och spontana i danskt väsen och sätt att leva finns ännu kvar som ett vänligt och för oss lärorikt fönster att se in i.

Anders Frostenson